

KRİTOVULOS, Mikhael

XX. yüzyılda
Fâti̇h Sultan Mehmed'in hayatına
ve seferlerine dair eseriyile tanınan
Bizanslı tarihçi.

Aslen İmroz adası (Gökçeada) halkındandır; Kritobulos olan adı Türkçe tarihlerde Kritobulos şeklinde geçer. Gençliğinden itibaren Fâti̇h Sultan Mehmed'in kâatibi olduğu ileri sürülürse de bu bilginin doğruluğu şüphelidir. 1456'da İmroz adasını yönetmekle görevlendirilmiş ve burada on yıl süreyle yarı bağımsız bir idare sürdürüp adanın 1466 baharında Venedikliler tarafından ele geçirilmesinden sonra İstanbul'a kaçarak hayatının son yıllarını bir rivayete göre Aynaroz'un bir manastırında keşişlikle geçirmiştir. Atina Millî Kütüphanesi ile Madrid Escorial Library'de bulunan bazı dinî yazıların müellifi Mikhael Kritovulos'la aynı kişi olması muhtemeldir. İstanbul'da 1467'de çıkan veba salgınına anlatış tarzına ve Kardinal Bessarion'un bir mektubuna dayanarak onun hekim olduğu da ileri sürülmüştür.

Kritovulos'un Herodot gibi *Historia* adını verdiği eseri Fâti̇h Sultan Mehmed'in 1451-1467 yılları arasındaki hayatını ve seferlerini anlatır. Kitabın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde hıristiyan el yazmaları arasında bulunan 22 x 14 cm. boyutlarındaki XII + 310 sayfalık yegâne nüshasının yazar tarafından padişaha sunulan orijinal nüsha olduğu sanılmaktadır; ancak bunun XVI. yüzyıla ait bir istinsah olabileceği de belirtilmiştir. Eseri ilk defa 1859'da Constantin Tischendorf, birkaç gün sonra da Rus elçisi Prens Alexander Lobanof görmüş ve anlaşılmaz bir biçimde yazmanın içindeki bir ithaf yazısı bu Rus prensine bağışlanmış, o da bunu Tischendorf'a vermiştir. Tischendorf bu sayfaları bir eserinde yayımlamışsa da asil metnin ne olduğu bilinmemektedir. Yunanca kaleme alınan eser başındaki sunuş yazılarından sonra beş ana bölümden meydana gelir. Kritovulos'un kitabını, 1466'da İmroz'un Venedikliler tarafından alınması üzerine İstanbul'a geldiğinde ortaya çıkan büyük veba salgınına anlatarak bitirmesi ve son paragraflarında Fâti̇h Sultan Mehmed'in Kruya seferlerinde bahsetmesi eserin yazımının 1470'ten önce tamamlandığını gösterir. Yazma nüshanın her bölümünün başında o bölümün içindekileri özetleyen, kırmızı mürekkeple ve farklı bir kişi

tarafından yazılmış birkaç satır vardır. Birinci bölümde Fâti̇h Sultan Mehmed'in tahta çıkışı, Boğazkesen (Rumeli) Hisarının yapılışı ve İstanbul'un fethi (1451-1453); ikinci bölümde Enez ve Sırbistan seferleri, İtalyanlar'ın Limni, Taşoz ve Semadirek adalarını ele geçirmeleri (1452-1457); üçüncü bölümde Sinop ve Trabzon seferleriyle Midilli'nin ve Bosna'nın fethi (1461-1463), son bölümlerde ise Venedikliler'le savaş, ikinci Bosna seferi ve Arnavutluk'un fethi (1464-1467) anlatılmıştır. Kritovulos eserini yazarken eski Yunan tarihçilerini ve özellikle Thukydides'i (m.ö. V. yüzyıl) taklit etmiş, üslubunu ona benzettiği gibi bazı cümlelerini dahi aynen aktarmıştır.

Görünüşte Fâti̇h Sultan Mehmed'e çok bağlı olan Kritovulos kendini onun sadık bir bendesi gibi gösterir. Ancak eseri dikkatle okunduğunda gerekli gördüğu yerlerde Bizanslılar'ı, Bizans ileri gelenlerini ve son imparatoru övmekten geri kalmadığı da farkedilir. Kritovulos ve eseri hakkında kısa bir makale yazan G. Emrich'in işaret ettiği gibi o her şeyden önce bir Bizanslı olarak kalmış ve eserini de Fâti̇h'in "medh ü senâ"sı için kaleme almıştır. Kritovulos İstanbul'un fethi olayının içinde bulunmamış, verdiği bilgileri görenlerden derlemiştir. Buna karşılık Adalar denizindeki bazı hadiselerin doğrudan doğruya içinde yer almış olup bu konularda tek kaynak onun yazdıklarıdır. Özellikle Venedik-Ceneviz çekişmesini ve Enez ile adaların bazılarındaki hâkimiyet rekabetlerini iyi bilmekte, bu arada henüz tam aydınlatılmamış bazı politika oyunlarında kendisinin de rolü olduğu sezilmektedir. Buna göre eseri yazışının asıl amacını anlamak pek kolay olmasa da onun Fâti̇h'in yardımıyla bazı adalarda hüküm sürecek küçük bir devletin başına geçmeyi planladığı düşünülebilir.

Tischendorf'un, kendisine verilen sunuş yazısının neşriyle (*Notitia Editionis Codicis Bibliorum Sinaitici*, Leipzig 1860, s. 123) ilim âlemini haberdar ettiği Kritovulos'un eserini ilk defa Karl Müller Latince tercümesiyle birlikte yayımlamıştır (*Fragmenta Historicorum Graecorum*, Paris 1870, V, 40-161). Ardından Philippe A. Dethier, Macar İlimler Akademisi'nin çıkardığı "Macar Tarihinin Kaynakları" serisi içinde Fransızca ve Macarca (çev. K. Szabo) tercümeleriyle birlikte eseri tekrar yayımlamaya başlamışsa da iki kalın fasikülden sonra bilinmeyen bir sebeple yayın yarım bırakılmıştır (*Vie de Maho-*

med II, Monumenta Hungariae Historica, XX/1, s. 1-346; XXII/2 [Budapest 1875], s. 14-154, Budapest 1875). 1910-1912 yılları arasında Târi̇h-i Osmânî Encümeni üyesi Karolidi Efendi, Müller'in neşrini esas alarak yaptığı Türkçe çeviriyi *Târi̇h-i Sultân Mehmed Hân-ı Sâ-nî* adıyla encümenin çıkardığı derginin ekinde yayımlamış, bu kitap daha sonra Muzaffer Gökman tarafından kısaltılıp sadeleştirilerek yeniden yayımlanmıştır (*İstanbul'un Fethi*, İstanbul 1967). Eserin bunlardan başka Charles T. Riggs (*History of Mehmed the Conqueror by Kritovoulos*, Princeton 1954), Vasile Grecu (*Œin Domnia Lui Mahomed al II-Lea anii 1451-1467*, Bucureşti 1963) ve Diether R. Reinsch (*Critobuli Imbriotae Historiae*, Berlin 1983) tarafından yapılmış neşirleri de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, München 1897, s. 309-312; A. Deissmann, *Forschungen und Funde im Serai*, Berlin - Leipzig 1933, s. 43-44; G. Moravcsik, *Byzantinoturcica, I-Die Byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvolker*, Berlin 1958, I, 432-435; Sartou, *Introduction*, III/2, s. 1552-1553; Alice-Mary M. Talbot, "Kritovoulos, Michael", *Dictionary of the Middle Ages* (ed. J. R. Strayer), New York 1989, VII, 303; A. Ubicini, "Chronique du règne de Mahomet II, par Critobule d'Imbros", *Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques*, V, Paris 1871, s. 49-74; Ch. T. Riggs, "Life of Mehmed II, the Conqueror by Kritovoulos", *Türkiye*, sy. 2 (1953), s. 68-77; V. Grecu, "Kritovulos aus Imbros. Sein Wahrer Name. Die Widmungsbriefe-Die Ausgabe - Das Geschichtswerk", *Byzantinoslavica*, XVIII, Prague 1957, s. 1-17; G. Emrich, "Michael Kritobulos, der byzantinische Geschichtsschreiber Mehmeds II", *MT*, I (1975), s. 35-43; Semavi Eyice, "Kritobulos ve Eseri", *KAM*, VI/3 (1977), s. 12-21; Melek Delibaşı, "Türk Tarihinin Bizans Kaynakları", *Cogito*, sy. 17, İstanbul 1999, s. 347-348; Ayşe Hür, "Kritobulos, Mihael", *DBİst.A*, V, 109-110.

SEMAYİ EYİCE

KRUYA

Arnavutluk'ta Osmanlı döneminde
Akçahisar adıyla anılan
tarihi bir kasaba ve kale.

Orta Arnavutluk'ta Tiran'ın 20 km. kuzeyinde bulunan Kruya (Krujë), Osmanlı döneminde (1415-1912) Tanzimat reformlarına kadar Ohri sancağına bağlı bir kaza merkezi durumundaydı. Daha sonra yeni kurulan İşkodra vilâyetine bağlandı. XVI. yüzyılın ortalarından itibaren başlangıçta şehre hâkim dağlardaki bir mağa-